

DE MACROSTRUCTUUR VAN HET BOEK SAMUËL EN DE THEOLOGISCHE IMPLICATIES DAARVAN

H J Koorevaar

SUMMARY

- 1) There are two formal indications for structuring the Book of Samuel.
- a) The forms of government of the leading persons constitute the main structure. These are I.2:11-17 of Eli, I.7:16-17 of Samuel, I.14:47-52 of Saul, II.8:15-18 of David and II.20:23-25 once again of David. The forms of government are presented on the peak of the leading person. The form of government for Eli is a new proposal. In this way there are six main sections. The six main sections form together a chiasm, just as the sixth and concluding section consists of a six part chiasm.
- b) The number of governing years for the leading person divide a main section into two parts. These are I.4:18b of Eli, I.7:15 of Samuël, I.13:1 of Saul, and II.5:4-5 of David. The number of governing years is presented on the bottom in the movement from one governor to the next one. The form of government and the number of governing years coincide with the person of Samuel. The first section is divided into two on the basis of the difference in genre (narrativ / song). The sixth section is divided into two by the principle of chiasm. The fifth section is divided into two parts on the place where Jhwh himself intervenes, countering the destruction of David (II.17:14b).
- 2) The macrostructure is as follows:
1. A. I.1:1-2:11. Introduction. The begetting of Samuel and its function.
- a. I.1. The begetting of Samuel.
- b. I.2:1-11. The song of Hanna.
2. B. I.2:12-7:17. From the peak of Eli's career to that of Samuel's.
- a. I.2:12-4:22. The end of Eli's house.
- b. I.5-7. To the peak of Samuel's career.
3. C. I.8-14. From the peak of Samuel's career to that of Saul's.
- a. I.8:1-13:1. Towards Saul's kingdom.
- b. I.13:2-14:52. To the peak of Saul's career.
4. C1. I.15-II.8. From the peak of Saul's career to that of David's.
- a. I.15:1-II.5:5. Towards David's kingdom.
- b. II.5:6-8:18. To the peak of David's career.

5. B1. II.9-20. From the peak of David's career to his restoration.

a. II.9:1-17:14. To the bottom of David's career.

b. II.17:15-20:26. To David's restoration.

6. A1. II. 21-24. Conclusion: confirmation of David's restoration.

a. II.21-22. First witness.

b. II.23-24. Second witness.

The main structure follows the up and down movements of the leadership in Israel. It deals with the institutions of priesthood (Eli and his sons), of prophetism (Samuel and his sons) and of kingship (Saul or David). Also David is moving toward destruction, but because of the intervention of Jhwh, the fifth main part ends with David again. This is confirmed in the last main part, the conclusion. Through the chiasmic structure of the book it appears that the vision of the messianic kingship in the introduction reaches its goal in the person of David and his dynasty in the conclusion.

3) Through the work of Herbert H. Klement in 1995, the study of the structure and theology of the Book of Samuel has reached a new high. He starts from the conclusion in II.21-24 with its six part chiasmic structure. He shows the connection between the conclusion and the six part chiasmic structure in II.5:13-8:18, which is a part of II.5-8, the theological peak of the book. From there he presents a total structure with many other six part chiasmic structures. He comes to the conclusion that the book consists of five main parts, with the transition from Saul to David in the center.

One can ask, if the work of Klement is compatible with that of my above presented structure. Klement works with the approach of literary content and I work with formal criteria. As Klements shows that a six part chiasmic structure is an important approach by the author, a six part chiasmic macrostructure could be in accordance with such a structure. A possible synthesis is a challenge. This task remains open.

1. INLEIDING

Reeds in 1951 betuigde Schildenberger¹ zijn ontevredenheid over de vormkritische onderzoeken bij de opbouw van de boeken Samuël. Die proberen "vooral de kleine eenheden vooral de kleine eenheden eruit te schillen en te begrijpen". Voor Schildenberger is een "boek als geheel" echter "beslissend". Daarom is het "veel belangrijker, voorafgaand aan het begrijpen van de

1 J. Schildenberger (1951:131).

verschillende delen, uit een overblik over het geheel de betekenis en het doel te vatten." Hiermee liep Schildenberger de hoofdstroom van zijn tijd vooruit.

Deze studie heeft als doel de opbouw van het boek Samuël in hoofddelen te pakken te krijgen, zoals de schrijver² bedoeld heeft. Met zijn opbouw kan de schrijver immers zijn theologie onderstrepen of enige belangrijke theologische klemtonen leggen. Onderzoek naar de opbouw van een oudtestamenteel boek zal daarmee tegelijk een onderzoek naar de theologische boodschap van een boek zijn.

Dit artikel is het resultaat van onderzoek over de opbouw van het boek Samuël, dat resulteerde in een voordracht op woensdag, 10 augustus 1994, tijdens de "International Meeting" van 7-11 augustus 1994, georganiseerd door de Society of Biblical Literature, aan de Katholieke Universiteit Leuven. Daarna, in december 1995 is H. H. Klemens gepromoveerd op 2 Samuël 21-24, de afsluiting van het boek Samuël en de gevolgen daarvan voor de opbouw van het boek Samuël. Dit is een dusdanig bekwaam en indrukwekkend werk, waar niemand in de toekomst meer om heen kan gaan. Daarom ben ook ik verplicht de gepaste aandacht aan zijn prestaties te geven.

2. STATISTISCH OVERZICHT VAN DE VOORSTELLEN TOT OPBOUW

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van het onderzoek naar de voorstellen in het verleden over de hoofdopbouw van het boek Samuël. Dit is statistisch in kaart gebracht met het doel om daaruit conclusies te trekken. 50 werken zijn voor dat doel uitgekozen.³

- 2 Onder het begrip schrijver versta ik of een persoon of groep mensen, die het boek Samuël geschreven heeft. Dat hij hierbij van veel mondeling en schriftelijk bronnenmateriaal gebruikt heeft getuukt, en al of niet met veel verwerkingen in zijn boek heeft opgenomen, doet niet ter zake. Het begrip redactor is voor het ontstaan van het boek Samuël veel ongeschikter dan het begrip schrijver of auteur.
- 3 C. F. D. Erdmann (1873:17). E. J. Young (1964:180-186). C. H. Cornill (1891: 105, 111, 116). H. P. Smith (1904: 3, 143, 265). J. Schildenberger (1951: 135, 137, 138). M. F. Unger (1951: 293-294). E. Riehm (1889: 414-415). C. J. Goslinga (1968: 11). W. Nowack (1902: 1, 31, 79, 109, 135, 148, 185, 236). J. de Groot (1935: 182-183). P. Ketter (1940: VII-X). Er zijn twee tegenstrijdige aangaven bij de laatste twee delen. Hij heeft zowel II.2-24 als II.21-24. A. van den Born (1956: 15, 32, 42, 45, 63, 72, 77, 78, 79, 87, 91, 100, 130, 135, 136, 146, 163, 206). Er zijn wel enige interne onvolkomenheden. Zo ontbreken de verzen

Ik moet me hier beperken tot de eindresultaten van het onderzoek. Er zijn twee vragen gesteld:

1. Welke opbouw krijgt de meeste aanhangers?
2. Welke snijpunten worden het meest genoemd en tot welke opbouw resulteert dat?

Het antwoord op beide vragen bleek hetzelfde te zijn:⁴

- I.1-7 (Eli en Samuël)
- I.8-15 (Samuël en Saul)
- I.16-31 (Saul en David)
- II.1-8 (David onder de zegen)
- II.9-20 (David onder de vloek)

I.21:16, I.30:26-31, II.20:23-26. De verwerping van Saul in 15:1-35 past niet harmonieus bij zijn gehandhaafde indelingsnoteringen. "Sauls verwerping" had òf onder B.II moeten vallen, maar dan had de tekstverwijzing 13:1-15:35 moeten zijn (met eventueel een andere titel), òf het had B.III getiteld moeten worden. J. Baldwin (1988: 45-47). F. De Hummelauer (1881: 9, 11, 14, 16, 17, 23). V. J. Coornaert (1897: 17). P. J. B. Valvèkens (1940: 6-8). A. Schulz (1919: VII-VIII). A. Schulz (1920: VII-VIII). R. H. Pfeiffer (1941: 333-340). G. L. Archer (1964: 270-271). R. Lee (1985: 25, 27). R. F. Youngblood (1992: 566-568). A. Klostermann (1887: XIII-XIV). K. Budde (1902: V-VIII). O. Eissfeldt (1934: 303). A. Weiser (1939: 124-125). G. Fohret (1979: 234-235). J. Luyten (1986: 39-40). P. de Bruijn (1987: 133). Deel 1 loopt door tot I.7:14 en deel 2 begint met I.7:15. P. N. Schögl (1904: IX-XI). W. Möller (1934: 79-82). Zijn verdeling moet uit zijn presentatie geschild worden. R. K. Harrison (1969: 695-696). H. Möller (1986: 118). K. A. D. Smelik (1992: 243-244). J. Mauchlin (1971: 37-40). O. Kaiser (1978: 142-143). C. F. Keil (1875: 13, 65, 128, 224, 246, 290, 356). K. A. Leimbach (1936: VIII-XIII). G. Bressan (1954: 4-5). H. W. Hertzberg (1960: 346-347). W. McKane (1963: 5-12). Deel twee eindigt met 7:1, maar met de presentatie I 7-15 begint deel drie in wezen ook met 7:1. C. Conroy (1983: 5). Deel 1 laat hij doorlopen tot I.4a en deel 2 tot I.7:1. J. A. Martin (1984: 28-42). Deel 2 loopt door tot I.7:1. R. P. Gordon (1986: 67-68). E. Sellin (1933: 69). K. Gutbrod (1956: 9, 36, 50, 63, 126). K. Gutbrod (1973: 12, 61, 137, 255). F. Stolz (1981: 5-7). P. Ackroyd (1971: 18, 46, 64, 69, 130, 208). P. Ackroyd (1977: 18, 52, 117, 174). G. Robinson (1993: VII). G. B. Caird, J. C. Schroeder, G. Little (1953: 876). J. Fokkelman (1981: 21, 97, 163). J. Fokkelman (1986: 23, 141, 289, 433, 553). J. Fokkelman (1990: 23, 151, 269). J. Fokkelman (1993: XI, 245, 371).

- 4 Voor een makkelijk begrip geef ik een beschrijving van de inhoud, die vaak gebruikt wordt. De uitdrukkingen "David onder de zegen" en "David onder de vloek" komen van R. A. Carlson (1964: 7).

II.21-24 (Aanhangsel)

1. De waarde van het eerste resultaat moet niet overschat worden. Slechts 12% (6 uit 50) hebben deze opbouw.
2. De snijpunten die 40% of meer achter zich hebben zijn

I.7:17	66%
I.15:35	76%
I.31:13	62%
II.8:18	40%
II.20:26	72%

Het gemiddelde is 63,2%.

Door dit resultaat krijgen we een goede indruk, welke teksten en eenheden een belangrijke rol in de discussie spelen.

3. ONDERZOEK NAAR EN EVALUATIE VAN STRUCTURELE ARGUMENTEN

Ook hier moeten we ons beperken tot een overzicht van de argumenten, die voor een opbouw van belang zijn. Die tracht ik te evalueren.

1. Er zijn telkens twee hoofdmaatstaven aangewezen voor de indeling van het boek Samuël, namelijk inhoudelijk en formeel. In de worsteling tussen de inhoudelijke en de formele maatstaf heeft de inhoudelijke maatstaf bij de meeste onderzoekers de doorslag gegeven.

2. De inhoudelijke maatstaf zijn de drie hoofdfiguren de profeet Samuël, koning Saul en koning David. De doorslag van deze inhoudelijke maatstaf heeft er echter niet toe geleid tot een brede overtuiging of gezag van een bepaalde structuur van het boek Samuël. De consequentie had immers een driedeling van het boek moeten zijn. Enigen hebben dat inderdaad ook gedaan,⁵ maar de meesten niet. Zelfs bij een driedeling lopen de meningen uiteen, waar de afbakening moet plaatsvinden. Childs⁶ komt weliswaar tot de slotsom dat de stof los rondom de hoofdfiguren is gevormd, maar dat lost het probleem

5 C. F. D. Erdmann (1873: 2, 3-7).

6 B. S. Childs (1980: 263-280).

niet op, volgens welke maatstaven er een afbakening kan plaatsvinden. Het probleem is namelijk, dat de drie hoofdfiguren voor een niet klein gedeelte parallel met elkaar leven en er grote uiteenzettingen tussen hen plaatsvinden.

Een typisch voorbeeld is het einde van het stuk rond Saul. Eindigt dat na I.31:13 met de dood van Saul (62%) of na II.1:27, de klaagzang van David over Saul en Jonatan (34%)? Deze percentages tonen aan, hoe moeilijk het is alleen op grond van een inhoudscriterium af te bakenen. Bovendien is de zaak Saul nog niet afgelopen. Koning Saul heeft nog heel wat staartjes. a. Sauls zoon Isboset wordt toch maar eerst koning over Israël (II.2:8-10). b. Jonatans zoon Mefiboset hoopt later toch nog koning te worden (II.16:3). c. Tenslotte is er een hongersnood tijdens het bewind van David als gevolg van de uitroeiing van de Gibeonieten door Saul. Dat vraagstuk komt pas in de "appendix" ter sprake (II.21:1-2).

We komen tot de slotsom dat de benadering van de meerderheid met het inhoudscriterium, twijfels oproept. Het onderzoek over de opbouw van het boek Samuël bevindt zich op een te eenzijdig spoor.

3. Vanaf het begin is geweest op de vier formules die met het bestuur van de hoofdpersonen te maken hebben: I.7:15-17, I.14:47-52, II.8:15-18 en II.20:23-26.⁷ Hoewel alle indelingen één of meerdere van deze formules hebben opgenomen, hebben ze die niet alle en consequent gebruikt, en is er ook geen structurele verdediging aan de hand van deze formules.

We kunnen de volgende oorzaken aanwijzen:

- a. De neiging in het denken om inhoud als criterium te stellen. De formules werden beoordeeld als samenvattende of afsluitende formules gezien. Helaas gaat het verhaal van de hoofdpersoon gewoon door, ook na zo'n formule. Vandaar dat men naar een ander criterium greep. En wat is er natuurlijker en makkelijker dan het inhoudscriterium van de hoofdpersonen?
- b. De beoordeling van de formules als samenvatting of als afsluiting is onjuist. Meerderen hebben met recht opgemerkt dat die formules zich juist op het hoogtepunt of keerpunt van de hoofdpersoon bevinden.⁸ Daarmee hebben zij een verkondigende functie.

7 Bijvoorbeeld J. Schildenberger (1951: 131-132).

8 Zo C. F. D. Erdmann (1873: 17-20).

Kunnen we die formules wel inbouwen in een formele opbouw? W. Möller heeft in 1934 aangetoond dat dit kan.⁹ Alle formules vormden de afsluiting van zijn hoofddelen. Toch is Möller niet helemaal consequent geweest. Hij heeft namelijk een extra insnijding aangebracht met een ander karakter en wel na I.31:13. Als reden geeft hij de dood van Saul aan. We kunnen daarbij de vraag stellen of de dood van Samuël in I.25:1a dan ook niet structureel gebruikt moet worden?

4. Nog enige andere formules zijn aangewezen, die een indelend karakter hebben. Dat zijn:

- a. I.4:18, de dood en de regeringstijd van de priester Eli.¹⁰
- b. I.13:1, de regeringstijd van koning Saul.¹¹
- c. II.5:4-5, de regeringstijd van David.¹²
- d. II.3:2-5 en II.5:13-16. De kinderen van David die in Hebron en in Jeruzalem geboren worden.¹³
- e. II.2:1, II.8:1, II.10:1, II.13:1, II.15:1. Het gaat om de terugkerende formules "en het (volgende) gebeurde daarna". Ze worden echter bij de opbouw niet consequent gebruikt: dan weer voor een hoofddeel en dan weer voor een onderdeel van een hoofddeel.¹⁴ Een kortere formule zoals "het gebeurde na ..." komt ook voor.

Deze formules worden door hen, die ze opgemerkt hebben, verschillend gebruikt: nu eens als hoofdverdelers, dan weer als onderverdelers.

Tenslotte wil ik op nog een formule wijzen, die niet uit dit onderzoek naar voren is gekomen en dat is II.2:10-11. Het zijn de regeringstijden van Isboset en David over Israël en Juda.¹⁵ Aan deze formule behoort aandacht besteed te worden, indien we menen, dat de schrijver deze formules op één of andere manier gebruikt heeft voor het markeren van zijn opbouw.

9 J. Schildenberger (1951: 131-132).

10 K. Budde (1902: X).

11 Zo B. S. Childs (1980: 263-280).

12 H. H. Klement (1995: 50-54) wijst op J. W. Fanagan.

13 R. F. Youngblood (1992: 558, 566-568).

14 Zo J. Schildenberger (1951: 132-135, 135-146).

15 H. H. Klement (1995: 56, 60-62) doet dat wel.

5. Het theologische hoofdkader. Het zijn Childs en Rendtorff geweest die gewezen hebben op de functie van de dichterlijke delen in het boek.¹⁶ Het gaat om I.2:1-10 (het loflied van Hanna), en II.22 + 23:1-7 (het lied van David en de laatste woorden van David). Zij vormen het omvattend chiasisch kader van het boek, terwijl Rendtorff meent dat de profetie van Natan in II.7 de brug vormt. Dit wijst verder op het belang van II.21-24, dat gebruikelijk de appendix wordt genoemd. Als de schrijver aan het einde door II.22 "het theologisch commentaar voor de geschiedenis van David" en door II.23:1-7 "het theologisch programma voor de toekomst van het koningshuis" neerlegt,¹⁷ dan is dit chiasisch zesstuk niet een appendix, maar juist een sleutelafsluiting voor het boek Samuël.¹⁸

Er blijft verder nog de vraag over wat voor functie een ander gedicht in het boek Samuël heeft, namelijk II.1:17-27, het klaaglied van David over Saul en Jonatan. 34% van de indelers hebben hiermee een formele reden - een lied - om hun hoofddeel met II.1:27 te laten eindigen.

6. Alle mogelijke structurerende formules, gezamenlijk met het theologisch hoofdkader zijn tot nu toe nog niet voldoende in één omvattende formele structuur van het boek Samuël gezet en daarna verdedigd. Hier ligt een grote uitdaging.

4. EIGEN VOORSTELLEN

De resultaten van het onderzoek wijzen op twee hoofdelementen, die op één of andere manier gebruikt zijn om het boek Samuël te structureren, en wel:

1. De verschillende formules met hun indelingsfunctie.
2. De dichterlijke gedeelten met hun omkaderingsfunctie.

Als we de formules gaan bekijken, dan blijken zij niet alle van hetzelfde soort te zijn, maar kunnen in drie categorieën verdeeld worden:

1. De hoogtepunten.
2. De regeringsjaren.
3. De twee plaatsen over de geboorte van Davids kinderen.

16 B. S. Childs (1980: 263-280). R. Rendtorff (1983: 184).

17 H. W. Hertzberg (1960: 324, 329).

18 Dit is uitgewerkt door H. H. Klement (1995: 48-144).

Door het voorafgaand onderzoek is gebleken, dat de lijsten over de geboorten van Davids kinderen eerder een tweederangs functie voor structurering kunnen hebben. Ze staan tamelijk dicht bij elkaar (II.3:2-5 en II.5:13-16). Een dergelijke formule met een structurerende functie is elders in het boek Samuël afwezig. De personen die in aanmerking kunnen komen zijn Eli, Samuël en Saul. De geboorte van hun kinderen is echter geen onderwerp in het boek Samuël. Het doel van deze studie is om de macrostructuur van het boek Samuël op het spoor te komen. Vandaar dat we ons moeten beperken tot de eerste twee categorieën van de formules.

Op grond van het onderzoek in het verleden en de overleggingen bij de voorafgaande inleiding wil ik twee structurerende maatstaven aanwijzen, die elk een verschillende functie hebben. Het zijn:

1. De staatsinrichting van de regerende hoofdpersonen.
2. De regeringsjaren van de regerende hoofdpersonen.

De eerste maatstaf heeft een hoofdverdelende functie en de tweede heeft een onderverdelende functie van een hoofddeel in tweeën.

We beginnen met het eerste en belangrijkste structurerend criterium: de staatsinrichting van de regerende hoofdpersonen. Waarom deze titel? Het is reeds vastgesteld dat deze formules het hoogtepunt van de betreffende leider wil aanwijzen. Wat is echter de inhoud van deze formules? Ik zou die inhoud willen omschrijven met staatsinrichting. Het gaat om een staats- of bestuursinrichting. Bij Samuël gaat het om zijn profetisch bestuur en bij Saul en David gaat het om hun koninklijk bestuur. Elke keer wordt omschreven hoe zij hun bestuursopdracht uitoefenden. De klemtonen van hun bestuur zijn verschillend. Die verschillen zijn bij het profetisch bestuur en het koninklijk bestuur te verwachten. Er zijn zelfs verschillen tussen de staatsinrichting van Saul en de twee van David. Alle hebben echter één ding gemeen. Het gaat om algemene beschrijvingen, wie ze zijn, wat ze doen en hoe ze het doen. Er is geen specifieke historische gebeurtenis beschreven. Zelfs de strijd van Saul tegen de buitenlandse vijanden is algemeen gehouden. Het gaat om de volgende staatsinrichtingen:

1. I.2:12-17. Eli.
2. I.7:16-17. Samuël.
3. I.14:47-52. Saul.

4. II.8:15-18. David.

5. II.20:23-26. David.

Als we deze vijf vergelijken met het resultaat van het onderzoek, vallen twee dingen op.

1. De staatsinrichting van Samuël is één vers korter, namelijk I.7:15, "Samuël was rechter over Israël al de dagen van zijn leven". Waarom moeten we dit vers erbuiten houden? Het gaat om de lengte van zijn bestuur. De lengte is weliswaar zonder getal, maar dat verandert niets aan het feit, dat dit vers onder de tweede maatstaf valt, namelijk "de regeringsjaren van de regerende hoofdpersonen".

2. De priesterlijke staatsinrichting van Eli is een nieuw voorstel. In I.1:3 komen we voor het eerst deze bestuursvorm tegen. De zaak Eli is een belangrijke aangelegenheid. Daarom hoeft het ons niet te verbazen, dat zijn staatsinrichting ook aanwezig is. Die van hem in I.2:12-17 is zelfs de eerste in de rij.¹⁹ Deze begint in 1.2:12 met de zonen van Eli, die het priesterschap uitoefenen. Ze krijgen gelijk een vernietigend oordeel mee. Vanaf I.2:13a krijgen we een beschrijving van hun staatsinrichting, die getiteld wordt: "en het rechterlijk bestuur van de priesters over het volk (is als volgt)".²⁰ Het woord *mispāt* (recht) kan op de rechtspraak, het rechtsoordeel of de rechtsorde wijzen. Van Zijl schrijft: "Met het woord *mispāt* wordt bedoeld op het 'recht' van de priesters op een deel van het offervlees dat de familie van de offeraar voor de offermaaltijd krijgt".²¹ Vanuit Deut 18:3 is deze visie begrijpelijk. Het is echter de vraag of deze visie uitputtend genoeg is in het kader van het vraagstuk van het bestuur in het boek Samuël. *Mispāt* kan ook een typische bestuursuitdrukking zijn. De *mispāt* van de priesters in Deut 18:3 staat in het kader van Deut 16:18-18:22 en dit stuk is een onderdeel van de uitwerking van de Tien Woorden, en wel van het vijfde gebod onder het begrip "gezaghebbende personen",²² of "ambten in Israël".²³ In dat stuk worden alle leidinggevende

19 Dat 1.2:12-17 een zwaarbeladen inhoud heeft, blijkt wel uit de tekstoverlevering met haar verschillende afwijkingen. Zie E. Tov (1992: 175).

20 Elke juiste vertaling moet met de 'amah onder het woord 'het volk' rekening houden. I.2:13a is daarmee de inleiding. De formulering komt overeen met Deut 16:18 "en zij moeten met een rechtsbestuur van rechtvaardigheid over het volk recht uitoefenen".

21 A. H. van Zijl (1988: 52).

22 S. A. Kaufman (1978/79: 133-134). "These rules proclaim authority, figures of the nation just as the Fifth Commandment proclaims the authority of the parents within the family".

23 G. Braulik (1991: 46-61). "Viertes Gebot: Ämter in Israel".

ambten behandeld: de rechters en opzieners, de koning, de Levitieten - de priesters, de profeet. Al deze ambten wisselen nu juist elkaar in het boek Samuël af. De priesterlijke staatsinrichting van Eli past uitstekend in dit kader. Het doel van al deze ambten is bestuur en rechtspraak (Deut 16:18). Het woord *mispat* wordt ook gebruikt in teksten over de staatsinrichting van de andere bestuurders van het boek Samuël. In I.8:9b, 11a is er sprake van "het recht(sbestuur) van de koning die over hen zal regeren". In I.10:25a is er sprake van "het recht(sbestuur) van het koningschap". In II.8:15, de eerste staatsinrichting van David staat: "David regeerde over heel Israël en David was recht en gerechtigheid doende voor heel zijn volk". Dit rechtsbestuur faalde niet alleen bij de zonen van Eli, maar ook bij die van de zonen van Samuël, die een erfelijk profetisch rechtsbestuur uitoefenden (I.8:1-4). "Zij bogen het recht" (I.8:3). Deze teksten zijn aanwijzingen, dat er bij Eli sprake van een priesterlijke staatsinrichting is en dat deze daarom een structurende functie heeft.

Er vallen echter enige elementen op bij de priesterlijke staatsinrichting die anders zijn, als we die vergelijken met de andere staatsinrichtingen.

1. Er wordt gelijk aan het begin een negatief oordeel gegeven. Dat gebeurt niet bij de andere.
2. Er is de waarneming gedaan bij de andere staatsinrichtingen, dat deze zich op het hoogtepunt van de regerende hoofdpersoon staan en een keerpunt aanwijzen. Geldt dat ook voor de priesterlijke staatsinrichting? Dat is hier zeker het geval. Uit I.1 kunnen we niet opmaken, dat het met het priesterlijk bestuur iets fout aan de hand zou zijn. Integendeel. Eli speelt een belangrijke rol in het gebeuren met Hanna. In I.1:17 spreekt Eli zelfs een priesterlijke zegen uit. Daardoor was Hanna getroost. Die zegen ging in vervulling en die zegen keerde terug naar Eli: Samuël werd aangeboden aan Eli voor de dienst van Jhwh (I.1:25b-28).

Op grond van het vijf keer voorkomen van een beschrijving van een staatsinrichting, valt het boek Samuël uiteen in zes hoofddelen. De vier laatste vormen de afsluiting van een hoofddeel, terwijl we bij de eerste staatsinrichting in onzekerheid verkeren, omdat er een iets ander element aanwezig is. Kan dit erop wijzen, dat die staatsinrichting een inleidend karakter heeft? Ik hoop later op andere factoren te wijzen, die dat bevestigen.

Het resultaat van de hoofddelen ziet er als volgt uit:

1. I.1:1-2:11. Inleiding
2. I.2:12-7:17. Van Eli's hoogtepunt naar Samuëls hoogtepunt.
3. I.8-14. Van Samuëls hoogtepunt naar Sauls hoogtepunt.
4. I.15-II.8. Van Sauls hoogtepunt naar Davids hoogtepunt.
5. II.9-20. Van Davids hoogtepunt naar Davids herstel.
6. II. 21-24. Afsluiting.

Op deze manier is er een inleiding en een afsluiting. Het is nog niet de tijd, om de juiste waarde van de in- en afsluiting te bepalen. Dat komt later. Wegens de functie van de staatsinrichtingen om een hoogtepunt of keerpunt aan te wijzen, heb ik de titel "van ... hoogtepunt naar ... hoogtepunt" toegekend. Het vijfde hoofddeel zou ook als dusdanig verwoord kunnen worden. Toch heb de voorkeur aan het begrip herstel gegeven. II.20:23-26 is niet echt een hoogtepunt als in II.8:15-18.²⁴

De regeringsjaren van de regerende hoofdpersonen vormen het tweede structurerend criterium. Zij delen een hoofddeel in tweeën en hebben afsluitend karakter. De volgende teksten komen in aanmerking:

1. I.4:18c. Eli. "Hij is veertig jaar rechter over Israël geweest".
2. I.7:15. Samuël. "En Samuël richtte Israël alle dagen van zijn leven".
3. I.13:1. Saul. "Saul was zoon van (het) jaar toen hij koning werd en twee jaren regeerde hij over Israël".²⁵
4. II.2:10-11. "Isboset, de zoon van Saul, was veertig jaar oud, toen hij koning werd over Israël, en hij regeerde twee jaar. Slechts het huis van Juda volgde David. De gehele tijd, dat David te Hebron koning was over het huis Juda, was zeven jaar en zes maanden".

24 Er ontbreekt aan het begin bij II.20:23 een zin als in II.8:15b, "David oefende recht en gerechtigheid voor zijn gehele volk uit".

25 Ik geef hier een letterlijke vertaling, die onbegrijpelijk zal zijn. Het is hier echter niet de plaats om in te gaan op de veronderstelde teksteorruptie. Dat hoop ik te doen in een ander artikel. Ik ben namelijk van oordeel dat de tekst niet corrupt is.

5. II.5:4-5. "dertig jaar was David oud, toen hij koning werd. Veertig jaar heeft hij geregeerd. In Hebron heeft hij zeven jaar en zes maanden geregeerd over Juda, en in Jeruzalem drieëndertig jaar over geheel Israël en Juda".

Als we de teksten over staatsinrichtingen (S) en regeringsjaren (R) samen bekijken, dan ziet het geheel er grafisch zo uit:

I.2:12-17	I.4:18	I.7:15	I.7:16-17	I.13:1	14:47-52
Eli	Eli	Samuël	Samuël	Saul	Saul
S	R	R	S	R	S

II.2:10-11	II.5:4-5	II.8:15-18	II.20:23-26
Isboset/David	David	David	David
R	R	S	S

Zetten we het zo op een rij, dan begint het eerst met een staatsinrichting en volgen later de regeringsjaren. De omkering in de volgorde vindt bij Samuël plaats. Dit is een theologische aanwijzing. Samuël is degene die Israël gered heeft en die de natie op een ander maatschappelijk spoor heeft gezet door de invoering van het koningschap en door de zalving van de eerste twee koningen. De omwentelende taak die Samuël in zijn leven heeft gehad, drukt de schrijver uit door regeringsperiode en staatsinrichting letterkundig tot een eenheid te laten samenvloeien, waarbij eerst de regeringsperiode en daarna de staatsinrichting wordt genoemd. Er vindt dus een omkering bij de volgorde van regeringsjaren en staatsinrichting plaats.

Verder valt David erg op, omdat zowel zijn regeringsjaren als zijn staatsinrichting twee keer vermeld staan. Dit toont de grote worsteling aan, die rond David is gebeurd.

De volgende opmerkingen zijn van belang voor een juiste evaluatie van de regeringsjaren, ook als wij vergelijken met het resultaat van het onderzoek.

1. I.4:18c. Deze inlichting wordt gezet na de dood van Eli. Dit is uniek. De regeringstijden van de andere regerende hoofdpersonen staan nergens bij hun

dood. Die zijn altijd van elkaar gescheiden. Net zoals bij het eerste criterium van de staatsinrichting van Eli, is er een uniek element bij de regeringsjaren van Eli. Verder staan de regeringsjaren niet precies aan het eind over het stuk van de nederlaag van Israël en de buitmaking van de verbondskist van Jhwh door de Filistijnen, maar iets vòòr het eind. Dat is begrijpelijk. Anders zou de afsluitende klemtoon op de regeringstijd van Eli komen te liggen en dat zou iets van de kracht van het dramatisch gebeuren wegnemen. De aansluiting van zijn regeringstijd aan zijn dood is niet onlogisch. Daardoor kan het stuk in I.4:22 eindigen met de dramatische uitspraak: "Weg is de eer uit Israël, want de kist van God is buitgemaakt".

2. I.7:15 is in het onderzoek tot nu toe niet apart bekeken. Het werd samen met I.7:16-17 als eenheid gezien. Wat nu wel het geval is, is dat regeringsjaren en staatsinrichting aan elkaar vast zitten. Daardoor kan door dit vers geen onderverdeling binnen het hoofddeel aangebracht worden.

3. II.2:10-11. Reeds bij punt 5 uit de evaluatie van het onderzoek van 3.3. heb ik op die tekst gewezen, waarin duidelijk de regeringsjaren behandeld worden. Vanuit methodologisch standpunt moet deze tekst ter sprake komen. Het is aannemelijk, dat II.2:10-11 een rol bij de opbouw speelt.²⁶ Het valt echter te betwijfelen, of het een structurerende hoofdfunctie heeft. De volgende redenen spelen een rol.

a. De regeringsjaren van David over Juda worden herhaald in II.5:4-5. Voordat ze vermeld worden, wordt eerst de gehele regeringstijd van David genoemd, 40 jaar. De 7 1/2 jaar worden daaraan onderworpen. II.2:10-11 wordt als het ware opgenomen, ja opgeslokt door II.5:4-5. Daarmee verliest II.2:10-11 zijn zelfstandige functie.

b. Het gaat om een dubbelregering. Nergens is er een aanwijzing uit het boek Samuël dat het koningschap van Isboset door God gewild is. Bovendien ontbreekt daarvoor of daarna een behandeling van een hoogtepunt of een staatsinrichting van Isboset. Het enige wat daarna beschreven wordt is de langdurige strijd tussen "het huis van Saul en het huis van David" in II.3:1. Isboset wordt hier zelfs niet met zijn eigen naam aangegeven. Dat komt mogelijk ook nog door de dominerende positie over Isboset door de legero-verste Abner, die ook uit de familie van Saul komt.

26 Zie H. H. Klement (1995: 56, 60-62).

4. Het gevolg is, dat er maar drie van de zes hoofddelen onderverdeeld kunnen worden door de formule van de regeringsjaren, en wel het tweede, derde en vierde hoofddeel.

Dat betekent, dat er bij het eerste, vijfde en zesde hoofddeel een ander onderverdelingscriterium moet zijn, als we op grond van bovengenoemde waarneming aannemen, dat dit principe van tweedeling op zichzelf geldt voor alle hoofddelen. Vergeleken met de tweede, derde en vierde hoofddeel hebben het eerste, zesde en vijfde hoofddeel een afwijkend karakter, namelijk als inleiding, als afsluiting en door dat merkwaardige "van David tot David", zodat ze voor insnijdingen door regeringsjaren ongeschikt zijn. De vraag is nu, of bij deze drie overblijvende hoofddelen een opvallende insnijding gevonden kan worden. Dat kan en wel de volgende:

1. Het zesde en afsluitende hoofddeel is een chiasisch zesstuk, en wordt automatisch door het chiasme in tweeën gedeeld na het derde stuk, dus na II.22:51.

2. Het eerste en inleidende hoofddeel bestaat uit het verhaal van Hanna en haar lofzang. Om letterkundige redenen valt het natuurlijk uiteen in twee delen en wel na I.1:28.

3. Dan blijft er alleen nog het vijfde hoofddeel over. Dat is in zo ver merkwaardig, dat het net zoals het voorafgaande hoofddeel eindigt met een staatsinrichting van David. In dit hoofddeel volgt de hoofdpersoon zichzelf op. De hele tendens bij de vorige hoofddelen door middel van de staatsinrichtingen was, dat na het hoogtepunt de hoofdpersoon naar beneden zakt en afgelost wordt door een andere. Vanuit die ervaring kunnen we verwachten, dat dit nu weer gebeurt. Na de (zedelijke) val van David en het uitspreken van de vloek van Jhwh door de profeet Natan over hem, maakt hij geen schijn van kans meer. Hij wordt in wezen door Israël onder leiding van zijn eigen zoon Absalom afgezet. Daarboven komt nog de vloek van de Benjaminit Simeï. Toch komt hij er doorheen. Hoe komt dat? Enkel en alleen door het ingrijpen van Jhwh zelf. Daardoor wordt de lijn naar de onvermijdelijke ondergang en aflossing omgebogen. Dat ingrijpen van Jhwh wordt verwoord in II.17:14b. "Want Jhwh had beschikt, dat de goede raad van Achitofel teniet gedaan zou worden, opdat Jhwh onheil over Absalom zou brengen". Zover ik kan nagaan is dit voorstel uniek om II.9-20 zo in tweeën te verdelen.

In het onderzoek is vaak verwezen naar het belang van II.21-24. Het bevat de interpretatieve theologische sleutel en is chïastisch opgebouwd. Die ziet er als volgt uit:

- a. II. 21:1-14. De Gibeonieten en het huis van Saul: hongersnood.
- b. II.21:15-22. David en zijn dienaren tegen de Filistijnen.
- c. II.22. Danklied van David.
- c¹. II.23:1-7. De laatste woorden van David.
- b¹. II.23:8-39. De helden van David tegen de vijanden.
- a¹. II.24. De militaire telling van David: pest.

In het onderzoek is er reeds op gewezen, dat veel elementen van de lofzang van Hanna opgenomen zijn in de laatste hoofdstukken van Samuël. Dit leidt ons tot de gedachte, dat II.21-24 als afsluiting parallel staat met I.1:1-2:11 als inleiding. Deze inleiding bestaat uit twee delen: De verwekking van Samuël en het loflied van Hanna. Het hoofdmateriaal van het boek staat hiertussen ingeklemd. Als inleiding en afsluiting in een chiasme staan, dan ligt de gedachte voor de hand, dat heel het boek Samuël chïastisch opgebouwd kan zijn.

Er blijft een gedicht over, dat we nog niet behandeld hebben, Davids "lied van de boog" in II.1:17-24. Zo hebben we een lied aan het begin, een lied in het midden en twee aan het eind.²⁷ Dat heeft een enorm effect. Aan het begin wordt de komende koning, de gezalfde, van te voren aangekondigd. Het is daar onbekend wie dat is. Aan het einde is die er: David, met een Goddelijke dynastiebelofte en al. Dat was echter niet automatisch geprogrammeerd. Saul was er eerst. Hij had ook de mogelijkheid van een dynastie (I.13:13). Hij heeft echter schuldig gefaald. De overgang tussen begin en eind wordt in II.1 gepresenteerd door een klaaglied van David zelf over Saul en Jonatan. Hier staat niet de menselijke schuld, maar de menselijke tragedie in het centrum. Die tragedie over een mens wordt ervaren door een ander mens, die zelf het hoogtepunt van de geschiedenis van Israël en God gaat worden. De naam Jhwh komt in het lied niet voor. Het lied van de boog is een klaaglied van David over Saul, van wie hij hield. Het lied van David in II.22 is echter een lied van

27 H. H. Klement (1995: 93-103) wijst op totaal zes liederen, die hij o. a. in 3 x 2 ordent, namelijk I.2:1-10, I.18:7, II.1:19-27, II.3:33-34, II.22:1-51 en II.23:1-7. Zijn theologische evaluatie is zeer waardevol.

verlossing, juist van diezelfde Saul. Schrijnender kan de menselijke versceurdheid niet uitgedrukt worden. Tenslotte overheerst de verlossing. Saul staat in II.22:1 op dezelfde lijn met de andere vijanden.

Het eindresultaat is als volgt:

1. A. I.1:1-2:11. Inleiding. De verwekking van Samuël en de functie daarvan.
  - a. I.1. De verwekking van Samuël.
  - b. I.2:1-11. De lofzang van Hanna.
2. B. I.2:12-7:17. Van Eli's hoogtepunt naar Samuëls hoogtepunt.
  - a. I.2:12-4:22. De ondergang van het huis van Eli.
  - b. I.5-7. Naar Samuëls hoogtepunt.
3. C. I.8-14. Van Samuëls hoogtepunt naar Sauls hoogtepunt.
  - a. I.8:1-13:1. Naar Sauls koningschap.
  - b. I.13:2-14:52. Naar Sauls hoogtepunt.
4. C¹. I.15-II.8. Van Sauls hoogtepunt naar Davids hoogtepunt.
  - a. I.15:1-II.5:5. Naar Davids koningschap.
  - b. II.5:6-8:18. Naar Davids hoogtepunt.
5. B¹. II.9-20. Van Davids hoogtepunt naar Davids herstel.
  - a. II.9:1-17:14. Naar Davids dieptepunt.
  - b. II.17:15-20:26. Naar Davids herstel.
6. A¹. II. 21-24. Afsluiting. Bevestiging van Davids herstel.
  - a. II.21-22. Eerste getuigenis.
  - b. II.23-24. Tweede getuigenis.

Het boek Samuël bestaat uit zes hoofddelen. Dit komt overeen met het laatste en zesde hoofddeel, dat uit zes stukken bestaat. Dit is een vorm van letterkundige congruentie. Dit bevestigt de visie van W. Möller, dat het getal zes ook op andere gebieden in het boek Samuël een belangrijk getal is.

5. STRUCTUREEL-THEOLOGISCHE BOODSCHAP

1.a Het boek begint met de onvruchtbaarheid van een vrouw. Maar in de dagen geestelijke onvruchtbaarheid verwekt God nieuw leven, dat uiteindelijk nieuw geestelijk leven voor heel de natie zal betekenen, de profeet Samuël. Hij wordt aangeboden aan de dienst van Jhwh in Silo bij Eli.

1.b De vraag kan gesteld worden: waarvoor dient dit? Dan komt het loflied van Hanna. Jhwh richt de einden der aarde. Hij doet dat door zijn koning, zijn gezalfde. Het is duidelijk: Samuëls geboorte dient daarvoor. Hij is de koningsmaker.

2.a De priesterlijke staatsinrichting van Eli's zonen. Deze is corrupt. Dit leidt tot de verwerping van het priesterlijk bestuur door God, de dood van Eli en zijn zonen, en de ondergang van het bestuurscentrum in Silo door het verlies van de verbondskist van God. Regeringsjaren van Eli.

2.b Jhwh zorgt zelf voor de terugkeer van zijn kist naar Israël. Samuël leidt Israël tot boetvaardigheid en de Filistijnen worden verslagen. De profetische staatsinrichting van Samuël.

3.a De profetisch rechterlijke staatsinrichting van Samuëls zonen is corrupt. De oudsten willen een andere staatsinrichting: het koningschap. De Benjaminit Saul wordt door Jhwh aangewezen en door Samuël in het geheim gezalfd tot vorst. Openbare aanwijzing en aanstelling tot koning. Regeringsjaren van Saul.

3.b Het gaat voor de eerste keer fout met Saul. Zijn koningschap zal niet bestendig zijn. Onder inspiratie van Sauls zoon Jonatan worden de Filistijnen verslagen. Sauls koninklijke staatsinrichting.

4.a Sauls falen bij Jhwh's opdracht om Amalek uit te roeien. De *ban* (oorlog van Jhwh) wordt niet volkomen uitgevoerd bij het bezit en de koning van Amalek.²⁸ Saul en zijn koningschap worden door Jhwh verworpen. Samuël trekt zich terug. De Geest van Jhwh verlaat Saul. De Judeeër David wordt in het geheim aangewezen door Jhwh en door Samuël gezalfd. Saul sneuvelt in een oorlog tegen de Filistijnen. David wordt koning, eerst over Juda en dan over geheel Israël. Regeringsjaren van David.

4.b Jeruzalem als koninklijk bestuurscentrum en als nieuwe plaats van de kist van God. De belofte door de profet Nathan over Davids koningshuis in verband met de nieuw te bouwen tempel. David overwint alle vijanden. Davids koninklijke staatsinrichting.

28 Dit is een daad, die vergelijkbaar is met die van Achan in Joz 7:1-2. Dit kost hem het leven. Bovendien is Amalek de oervijand, waarmee Jhwh een speciale strijd heeft. Zie Exod 17:14-16.

5.a Davids falen door echtbreuk en oorlogsmoord. De vloek van Jhwh door de profeet Natan. De uitwerking van de vloek. De bange vraag is: wat nu? Waar eindigt dat? Weer een nieuwe bestuursman van God, die het beter moet doen dan David? De vloek van Natan is aan alle kanten zichtbaar. Davids zoon Absalom grijpt de macht. Hoe zit het met de zegen van Natan van voorheen? Antwoord: II.17:14b. Jhwh verhindert de overwinnende raad bij de opstand van Absalom.

5.b Absalom sneuvelt door de legeroverste Joab. Joab maakt een einde aan nog een burgeroorlog, geleid door de Benjaminit Seba. De afsluiting van de vloek is 20:22. "Joab keerde naar Jeruzalem tot de koning terug". Dit wordt bevestigd door de tweede presentatie van Davids koninklijke staatsinrichting. De zegen is sterker dan de vloek.

6. Onderstreping van de overwonnen crisis door het chiasisch aanhangsel met 6 stukken.

6.a (1) Het begint met een dieptepunt, de toorn van Jhwh (hongersnood) wegens de zonde van Saul (moord). David bewerkt verzoening door de dood van zeven kinderen van Saul. Het eindigt met de overwinning: God ontfermt zich over het land. (2) Het wordt voortgezet met de strijd tegen de Filistijnen met hun vier "kinderen van de Rafa". David en zijn knechten overwinnen. (3) Het komt tot zijn hoogtepunt door het lied van David. Jhwh brengt overwinningen en is trouw aan zijn gezalfde, David en aan zijn zaad.

6.b (3¹) Het begint met een hoogtepunt, de laatste woorden van David. God heeft David een eeuwig verbond gegeven, geordend en verzekerd in alles. (2¹) Het daalt tot een iets lager vlak, de 37 helden van David. (1¹) Het eindigt in een dieptepunt, de toorn van Jhwh (pest) wegens de zonde van David (telling). David bewerkt verzoening door te offeren op een altaar aan de rand van Jeruzalem, dat Jhwh gebiedt te bouwen. Het eindigt met de overwinning: Jhwh laat zich verbidden ten gunste van het land en de plaag wordt van Israël weggenomen.

Chiasistisch is de theologische boodschap van het boek Samuël als volgt.

A, de proclamatie van de gezalfde koning van Jhwh, staat tegenover A¹, David. Daarmee is David de gezalfde koning. Dit geldt voor hem en zijn zaad en het gaat om een eeuwig verbond.

B, de mislukte priesterlijke staatsinrichting van Eli aan het begin, staat tegenover B¹, de herstelde koninklijke staatsinrichting van David aan het einde. Die is weliswaar door een crisis zwaar op de proef gesteld, maar is als overwinnaar uit de bus is gekomen.

C, het hoogtepunt van Saul, staat tegenover C¹, het hoogtepunt van David. David is in de plaats van Saul gekomen.

In dit drievoudig chiasme komt telkens David als de man van Gods doel naar voren. Hij is de man naar Gods hart. I.13:14.

Grafisch kunnen we het werk al volgt overzien:

6. HET WERK VAN HERBERT H. KLEMENT

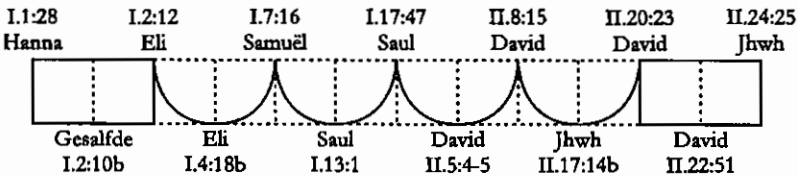
In 1995 promoveerde H. H. Klement over de opbouw, context en betekenis in de Samuël-Conclusie van 2 Sam 21-24.²⁹ Hij was getroffen door het chïastisch zesstuk aan het einde van het boek, dat van een bewuste compositie getuigt. Volgens hem werd door de vroegere literair-kritische beoordeling van de Conclusie als een eigenaardige aanhang en als een invoeging in de biografie van David, de samenhang met de rest van het boek Samuël verwoest. Dat werd later nog eens versterkt door de theorie van M. Noth over één Deuteronomistisch Geschiedwerk (Jozua - Rechters - Samuël - Koningen) en door de theorie van L. Rost over de geschiedenis van de troonopvolging van koning David. Hiertin werd naast 2 Sam 9-20 ook 1 Kon 1-2 opgenomen, maar 2 Sam 21-24 uitgelaten. Een nieuwe benadering van exegese werd mogelijk door de vragen die in nieuwere letterkundige studies werden gesteld. De aandacht kwam te liggen op de eindgestalte van een tekst en niet op de voorafgaande stadia, die eerst hypothetisch moesten worden gereconstrueerd. Daardoor ontstond een bijzondere aandacht voor inleidende en afsluitende teksten.

Nieuwe vragen werden gesteld over de waarde van de chïastische opbouw van de Samuël-Conclusie, die elementen bevat, welke zo verschillend zijn wat betreft genre en chronologie. Volgens W. Brueggemann en J. Flanagan blijkt 2 Sam 5-8 een chïastische structuur te bezitten, waarin 5:13-8:18 eveneens een chïastisch zesstuk is. 2 Sam 5-8 heeft een beslissende functie binnen de context van 2 Sam 3-20. Het bevat namelijk het theologisch hoofddoel van het boek,

29 H. H. Klement (1995: 145-148) geeft een kort samenvatting van zijn voorafgaand werk, als hij begint met zijn hoofddoel over de opbouw van 2 Sam 21-24.

het brengen van de verbondskist van Jhwh naar Jeruzalem en de profetie van de profeet Nathan over de dynastie van David. Zodra dit duidelijk was, werd de vraag mogelijk of dezelfde beginselen van structurering, die aanwezig zijn bij het chiasme van de Conclusie en in 2 Sam 5-8, ook bij andere delen van het boek toegepast kunnen worden. Dit is wat H. H. Klement doet. Hij begint met 1 Sam 11:15-12:25, dat zowel naar vorm als inhoud parallel loopt met 2 Sam 5-8. Nog meer voorstellen voor een macrostructurering van de rest van het boek Samuël zijn verbonden met deze waarnemingen.

Hij komt tenslotte tot een vijfdelige macrostructuur:

Deze vijfdeling weerspiegelt vanaf het begin en in zijn geheel de visie van het Davidisch koningschap. Het eerste deel zet het thematisch plan op en richt zijn aandacht op de oprichting van het koningschap in Israël. Samen met het afsluitend deel, dat gezien moet worden als een overkoepelende beoordeling in terugblik, vormt het een raamwerk rond het gehele boek. De twee hoofd delen van het boek bevatten teksten die gaan over de regeringen van Saul en David. Deze zijn gescheiden door een deel dat korter in lengte is en gaat over de machtsovergang. Het bevat klemtonen, met de regering van David in Juda en de klaagzang over Saul, die grondlegend zijn voor de opbouw van het geheel.

De ordening van de teksten in het eerste hoofddeel vanaf de periode van de regering van Saul beweegt naar het hoogtepunt toe door de dood van Saul. De teksten over David in het tweede hoofddeel richten zich, overeenkomstig de beginselen van chiasme, naar een centrum in 2 Sam 6-7. Het structureel werken met chiasme en parallelisme is een algemene benadering van stijl en letterkunde in het oude Midden-Oosten. Dit komt door de aspectieve benadering van het leven en wijkt af van de perspectieve benadering zoals dit in het westen gebeurt. Volgens het aspectief denken is het zelden mogelijk een waarheid door één enkele uitspraak die als monoliet functioneert, correct weer

te geven. Chiasme is een probaat middel om de waarheid van meerdere kanten te belichten om zo een evenwichtig en interrelationeel totaal te bereiken.

De uitgebreide hoofdbouw van H. H. Klement bevindt zich als aanhangsel tegen het eind van dit artikel. Zijn werk is indrukwekkend. Overal worden door hem de parallele verbindingen blootgelegd en tenslotte in één structuur ingebouwd. De klemtoon blijft hierbij op de theologische boodschappen leggen, die hierdoor naar voren komen. Het onderzoek naar de opbouw van een oudtestamenteisch boek heeft een theologisch doel. De schrijver heeft immers zijn boodschap in een ontwerp gegoten, die deze onderstreept en verscherpt. Het ziet ernaar uit dat door het werk van H. H. Klement het onderzoek naar de opbouw en theologie van het boek Samuël een hoogtepunt heeft bereikt.

A. Plan	1 Sam 1-8	Wens naar een koning uitgangspositie (psalm)
B. Koning SAUL	1 Sam 9-13	Begin en mislukking. Vijf stappen
A' Overgang	2 Sam 1-2	Sauls dood: twee koningen (psalm)
B' Koning DAVID	2 Sam 3-20	Davids bestuur, duurzaam Drie centra
A' Finale	2 Sam 21-24	Jhwh voor David, niet Saul (psalmen)

Nu kunnen we afvragen of daarmee alles en afsluitend over de opbouw van het boek Samuël is gezegd. Op zich kan dat mogelijk zijn. Dan heeft het wetenschappelijk onderzoek blijvende resultaten geboekt. Dat is echter niet wat Klement voor zijn werk beweert. Klement heeft voor het vinden van de opbouw een inhoudelijke en veel minder een formele benadering gehad. Als we nu zijn resultaat vergelijken met het resultaat van mij op grond van de staatsinrichtingen en regeringsjaren, dan is de vraag hoe compatibel deze twee presentaties van opbouw zijn. Dit moet als een positieve uitdaging betracht worden. Dat zou echter het kader van dit artikel te boven gaan. Toch zijn er wel enige waarnemingen vast te stellen.

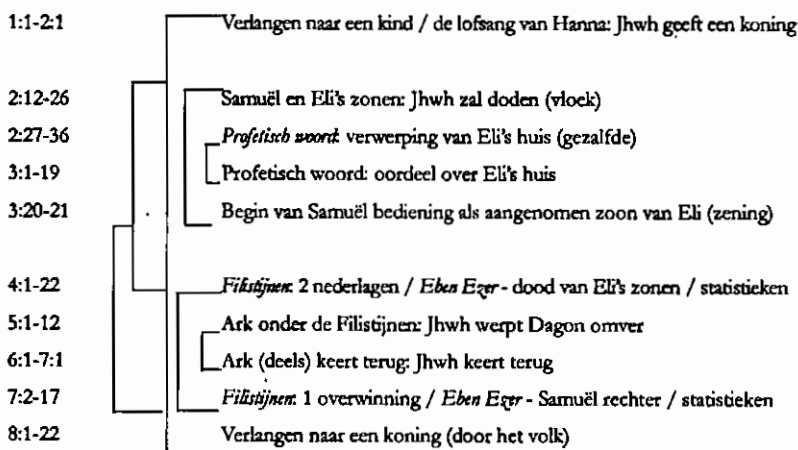
- Klement heeft een concentrisch chiasme met vijf hoofddelen en ik heb een (gewoon) chiasme met zes delen. In beide gevallen krijgen de regeringen van Saul en David de hoofdaandacht: die bij Klement door de getekende kaders rondom het centrum en bij mij door het middelste chiasme bij de hoofddelen "naar het hoogtepunt van Saul" en "naar het hoogtepunt van David".

- Het vertrekpunt van de studie van Klement is de Conclusie in 2 Sam 21-24 met haar chiastisch zesstuk geweest. Het blijkt uit zijn onderzoek dat

chiasische zesstukken zeer veel in het boek Samuël voorkomen. Als de hoofdobbouw van het boek ook uit een chiasme met zes hoofddelen zou bestaan, dan is dat volledig congruent met de Conclusie van het boek Samuël.³⁰

7. AANHANG: DE OPBOUW DOOR H. H. KLEMENT

1.1 Sam 1-8. Samuël's bediening als rechter

30 Waarom heeft de schrijver het getal zes willen hebben? Het boek geeft daarop geen (direct) antwoord. Dan zijn we op vermoedens aangewezen. Ik wil twee vermoedens geven, waarvan de één of de ander correct kan zijn. Mogelijk zijn beide onjuist. 1) Het getal zes komt in het scheppingsverslag in Gen 1:1-2:3 en het sabbatgebod in Exod 20:8-11 voor. God heeft in zes dagen de hemel en de aarde gemaakt en Hij rustte op de zevende dag. Het theologisch betoog zou kunnen zijn: God heeft zijn einddoel in het boek Samuël bereikt, maar de rust is nog niet aangebroken. Dat moet door zijn opvolger Salomo gebeuren, die een man van vrede is. De verbondskist komt pas na de bouw van de tempel tot zijn rust. 2) Hanna krijgt na de geboorte van Samuël nog drie zonen en twee dochters (1:2:21). Zij die onvruchtbaar was, krijgt door Jhwh's hulp zes kinderen. Dit getal kan de schrijver opgenomen hebben. Vreemd is wel dat Hanna zelf zegt: "Zelfs een onvruchtbare baart zeven" (1:2:5).

II. 1 Sam 9-31. Sauls koninkrijk

9:1-10:16	— <i>Samuël zalft Saul</i> (Jhwh's initiatief)
10:17-27	— Kroning van Saul door het lot (oudsten)
11:1-13	— <i>Ammonieten</i> : 1 overwinning (zegening)
11:14-15	— Vernieuwing van het koningschap, verbondsvernieuwing (volk, leger)
12:1-25	— <i>Samuël's</i> toespraak - verplichting van de koning
13:1-14:52	— <i>Filistijnen</i> : 2 nederlagen (vloek) / statistieken
15:1-55	— Verwerping van Saul - Amalekieten / dood van Samuël genoemd
16:1-13	— <i>Samuël zalft David</i>
16:14-23	— <i>Boze Geest</i> van Jhwh: David komt naar Saul (harp)
17:1-18:4	— Filistijn Goliat: recht op dochter van de koning, verbond David & Jonatan
18:5-16	— David als militaire leider: Sauls vrees (lied van de vrouwen)
18:17-30	— David als schoonzoorn: Sauls vrees (lied van de vrouwen)
19:1-7	— Jonatan verdedigt David wegens Goliat
19:8-17	— <i>Boze Geest</i> : David verlaat Saul (overwinningen)
19:18-24	— <i>Samuël met David tegen Saul</i> : Sauls 'tegenzalving'
20:1-21:1	— Sauls speer tegen zijn zoon (Jonatan): verbond <i>David & Jonatan</i>
21:2-10	— <i>Achimelech</i> voor David, <i>heilig</i> brood: <i>Doëg</i> , zwaard van Goliat
21:11-16	— David bij Achis, koning Filistijnen (nadir)
22:1-5	— Davids ouders naar koning Moabieten: Adullam - profeet Gad (omkeer)
22:6-23	— Huis van Achimelech vermoord; <i>voorrecht</i> : <i>Doëg</i> , zwaard van Goliat
23:1-28	— Saul achtervolgt zijn schoonzoorn (David): verbond <i>David & Jonatan</i>
24:1-23	— David doet beroep op Jhwh als rechter tussen hem en Saul: Sauls testament
25:1-44	— <i>Dood van Samuël</i> : David en de vrouw van Nabal: voedsel, profetie
26:1-25	— David spaart Saul (2e getuigenis)
27:1-28:2	— David bij Achis in <i>Ziklag</i> tegen Gesurieten, Gizrieten, <i>Amalekieten</i>
28:3-25	— <i>Dood van Samuël</i> : Saul en heks van Endor: profetie, voedsel
29:1-11	— David wordt afgebracht van oorlog tegen Saul (Goliat)
30:1-31	— David bij Achis, <i>Ziklag verwoest</i> , tegen <i>Amalekieten</i>
31	— <i>Dood van Saul</i> door Filistijnen: nederlaag

III. 2 Sam 1-2. Na de dood van Saul

1:1-16		Nieuws over dood, klacht voor het huis van Israël - zwaard verslindt
1:17-26		David onderwijst <i>Juda</i> over de doden: <i>gibborim</i> , Saul, Jonatan
2:1-11		David als koning van <i>Juda</i> : eert Jabez, Isobet als koning
2:12-32		De gevallen in de oorlog: Asaël, Juda 19, Israël 369 - zwaard verslindt

IV. 2 Sam 9-20. Davids koninkrijk

3:1-5		De zonen van David, Hebron
3:6-21		Abner naar David: koning van heel Israël
3:22-39		Dood van Abner (Joab), de rouwklacht van David
4:1-12		Dood van Isobet (mannen van Beërot), David als rechter
5:1-12	Oudsten naar David: koning van heel Israël	
5:13-16		De zonen van David, Jeruzalem
5:17-25		Filistijnen (5 koningen): 2 overwinningen
6		Ark van Jhwh naar Jeruzalem, selamim
7		Jhwh's bevestiging voor Davids koningschap (profeet Nathan)
8:1-14		Vijf naties: allemaal overwinningen, 7 naties brengen schatting
8:15-18		De ministers van David
9:1-13		Het lot van Mefiboet
10:1-12:31		Ammonitische oorlog: Batscha / Uria / Natan
13:1-19:41		Burgeroorlog: Tamar / Ammon / Absalom / Achitofel
19:42-20:22		De opstand van Seba: de dood van Amasa
20:23-26		De ministers van David

V. 2 Sam 21-24. De Samuël-Conclusie

21:1-14		Schuld van koning Saul: hongersnood. Het volk lijdt (Gibeon)
21:15-22		Helden van David: doders van reuzen
22: 1 51		Danklied van David
23:1-7		Laaste woorden van David
23:8-39		Helden van David: de drie, de dertig
24:1-25		De zonde van koning David: plaag. Het volk lijdt (Jeruzalem)

Bibliografie

ACKROYD, P.

1971. *The First Book of Samuel*. The Cambridge Commentary on the New English Bible. Cambridge.

ACKROYD, P.

1977. *The Second Book of Samuel*. The Cambridge Commentary on the New English Bible. Cambridge.

ARCHER, G. L.

1964. *A Survey of Old Testament Introduction*. Chicago: Moody Press.

BALDWIN, J.

1988. *1 and 2 Samuel*. Tyndale Old Testament Commentaries. Leicester: Inter-Varsity Press.

BRAULIK, G.

1991. *Die Deuteronomischen Gesetze und der Dekalog. Studien zum Aufbau von Deuteronomium 12-26*. Stuttgarter Bibelstudien 145. Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk.

BRESSAN, G.

1954. *Samuela*. La Sacra Bibbia. Torino, Roma: Mariotti.

BUDDE, K.

1902. *Die Bücher Samuel*. Kurzer Hand-Commentar zum Alten Testament VIII. Tübingen und Leipzig: Verlag von J.C.B. Mohr (Paul Siebeck).

CAIRD, G.B, SCHROEDER, J.C., LITTLE, G.

1953. "The First and Second Books of Samuel." In: Buttrick, G. A., e.a., *The Interpreter's Bible II*. New York, Nashville.

CARLSON, R. A.

1964. *David, the Chosen King: A Tradition-Historical Approach to the Second Book of Samuel*. Stockholm e.a.: Almqvist & Wiksell.

CHILDS, B.S.

1980. *Introduction to the Old Testament as Scripture*. Philadelphia: Fortress Press.

CONROY, C.

1983. *1-2 Samuel, 1-2 Kings with an Excursus on Davidic Dynasty and Holy City Zion*. Old Testament Message 6. Wilmington (Delaware): Michael Glazier Inc.

COORNAERT, V. J.

1897. *Het Oud Testament*. Tweede Deel: Josuë, Rechters, Ruth, Koningen en Paralipomenon. Brugge: Karel Beyaert.

CORNILL, C. H.

1891. *Einleitung in das Alte Testament*. Akademische Verlagsbuchhandlung von J.C.B. Mohr (Paul Siebeck). Freiburg i. B.

DE BRUIJN, P.

1897. "1 en 2 Samuël." In: Van Oeveren, B. e.a., *Tekst voor tekst. De Heilige Schrift kort verklaard en toegelicht*. Boekencentrum. 's-Gravenhage.

DE GROOT, J.

1935. *II Samuël. Tekst en Uitleg*. Groningen e.a.: J. B. Wolters.

DE HUMMELAUER, F.

1881. *Commentarius in libros Samuelis seu I et II Regum*. Cursus Scriptura Sacrae. Parisiis.

EISSFELDT, O.

1934. *Einleitung in das Alte Testament unter Einschluss der Apokryphen und Pseudepigraphen: Entstehungsgeschichte des Alten Testaments*. Tübingen: Verlag von J.C.B. Mohr (Paul Siebeck).

ERDMANN, C. F. D.

1873. *Die Bücher Samuelis*. Theologisch-Homiletisches Bibelwerk. Bielefeld und Leipzig: J.P. Lange.

FOKKELMAN, J.

1981. *Narrative Arts and Poetry in the Books of Samuel: a full interpretation based on stylistic and structural analyses*. Volume I. King David (II Sam. 9-20 & I Kings 1-2). *Studia Semitica Neerlandica* 20. Assen e.a.: Van Gorcum.

FOKKELMAN, J.

1986. *Narrative Arts and Poetry in the Books of Samuel: a full interpretation based on stylistic and structural analyses*. Volume II. The Crossing Fates. (I Sam.13-31 & 2 Sam.1). *Studia Semitica Neerlandica* 23. Assen: Van Gorcum.

FOKKELMAN, J.

1990. *Narrative Arts and Poetry in the Books of Samuel: a full interpretation based on stylistic and structural analyses*. Volume III: Throne and City (II Sam. 2-8 & 21-24). *Studia Semitica Neerlandica* 27. Assen: Van Gorcum.

FOKKELMAN, J.

1993. *Narrative Arts and Poetry in the Books of Samuel: a full interpretation based on stylistic and structural analyses*. Volume IV: Vow and Desire (I Sam. 1-12). *Studia Semitica Neerlandica* 31. Assen: Van Gorcum.

FOHRER, G.

1979. *Einleitung in das Alte Testament*. Heidelberg: Quelle & Meyer.

GORDON, R. P.

1986. *1 & 2 Samuel. A Commentary*. Exeter.

GOSLINGA, C. J.

1968. *Het eerste boek Samuël. Commentaar op het Oude Testament*. Kampen: J. H. Kok.

GUTBROD, K.

1956. *Das Buch vom König. Das Erste Buch Samuel*. Die Botschaft des Alten Testaments. Stuttgart: Calwer Verlag.

GUTBROD, K.

1958, 1973². *Das Buch vom Reich. Das Zweite Buch Samuel*. Die Botschaft des Alten Testaments. Stuttgart: Calwer Verlag.

HARRISON, R. K.

1969. *Introduction to the Old Testament*. Grand Rapids, London: William B. Eerdmans Publishing Company, The Tyndale Press.

HERTZBERG, H. W.

1960. *Die Samuelbücher*. Göttingen Das Alte Testament 9. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

KAISER, O.

1978⁴. *Einleitung in das Alte Testament*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn.

KAUFMAN, S. A.

1978/79. *The Structure of the Deuteronomistic Law*. *Maarav* 1/2. New Haven 1978/79, p. 105-158.

KEIL, C. F.

1875. *Die Bücher Samuels*. Biblischer Commentar über das Alte Testament. Leipzig: Dörffling und Franke.

KETTER, P.

1940. *Die Samuelbücher*. Die Heilige Schrift für das Leben erklärt II/1. Freiburg im Breisgau.

KLEMENT, H. H.

1995. *2 Samuel 21-24: Structure, Context and Meaning in the Samuel Conclusion*. Coventry University in collaboration with Wycliffe Hall, Oxford.

KLOSTERMANN, A.

1887. *Die Bücher Samuelis und der Könige*. Kurzgefasster Kommentar zu den Heiligen Schriften Alten und Neuen Testaments sowie zu den Apokryphen. Altes Testament. Dritte Abteilung. Nördlingen: Verlag des C.H. Beck'sche Buchhandlung.

LEE, R.

1985. *Die Bibel im Grundriss: Einführung, Übersichtstabellen, Gliederungen*. Marburg an der Lahn: Verlag der Francke-Buchhandlung GmbH.

LEIMBACH, K. A.

1936. *Die Bücher Samuel*. Die Heilige Schrift des Alten Testamentes III,1. Peter Bonn: Hanstein Verlagsbuchhandlung.

LUYTEN, J.

1986. *Inleiding op de bijbel*. Boek 1: het Oude Testament. Leuven e.a.: Uitgeverij Acco.

MARTIN, J. A.

1984. *The Structure of 1 and 2 Samuel*. Bibliotheca Sacra 141/561. Dallas: Dallas Theological Seminary.

MAUHLIN, J.

1971. *1 and 2 Samuel*. New Century Bible. London: Oliphants.

MCKANE, W.

1963. *I & II Samuel*. Torch Bible Commentaries. London: SCM Press LTD.

MÖLLER, H.

1986. *Alttestamentliche Bibelkunde*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt GmbH.

MÖLLER, W.

1934. *Einleitung in das Alte Testament*. Zwickau: Verlag von Johannes Herrmann.

NOWACK, W.

1902. *Die Bücher Samuelis*. Handcommentar zum Alten Testament. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

PFEIFFER, R. H.

1941. *Introduction to the Old Testament*. New York e.a.: Harper & Brothers Publishers.

RENDTORRF, R.

1983. *Das Alte Testament: Eine Einführung*. Neukirchen Vluyn: Neukirchener Verlag des Erziehungsvereins GmbH.

RIEHM, E.

1889. *Einleitung in das Alte Testament*. Erster Theil: Die Thorah und die vorderen Propheten. Halle: Verlag von Eugen Strien.

ROBINSON, G.

1993. *1 & 2 Samuel*. International Theological Commentary. Grand Rapids e.a.: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., The Handsel Press Ltd.

SCHILDENBERGER, J.

1951. *Zur Einleitung in die Samuelbücher*. Studia Anselmiana 27-28. Rome.

SCHÖGL, P. N.

1904. *Die Bücher Samuels*. Kurzgefasster wissenschaftlicher Commentar zu den Schriften des Alten Testaments. Wien: Verlag Von Mayer & Co.

SCHULZ, A.

1919. *Die Bücher Samuel*. Erster Halbband. Das erste Buch Samuel. Exegetisches Handbuch zum Alten Testament. Aschendorfer Verlagsbuchhandlung. Münster in Westf.

SCHULZ, A.

1920. *Die Bücher Samuel*. Zweiter Halbband. Das zweite Buch Samuel. Exegetisches Handbuch zum Alten Testament. Münster in Westf.: Aschendorfer Verlagsbuchhandlung.

SELLIN, E.

1933. *Einleitung in das Alte Testament*. Leipzig: Verlag von Quelle & Meyer.

SMELIK, K. A. D. in: JAGERSMA, H., VERVENNE, M.

1992. *Inleiding in het Oude Testament*. J. H. Kok. Kampen 1992, 243-244.

SMITH, H. P.

1904. *The Books of Samuel*. International Critical Commentary. Edinburgh: T & T Clark.

STOLZ, F.

1981. *Das erste und zweite Buch Samuel*. Zürcher Bibelkommentare AT 9. Zürich: Theologischer Verlag.

TOV, E.

1992. *Textual Criticism of the Hebrew Bible*. Minneapolis, Assen e.a.: Fortress Press; Van Gorcum.

UNGER, M. F.

1951. *Introductory Guide to the Old Testament*. Grand Rapids: Zondervan Publishing House.

VALVEKENS, P. J. B.

1940. *Het Eerste en Tweede Boek der Koningen*. Oud Testament. Deel II, Nr. 4. Brugge: Karel Beyaert.

VAN DEN BORN, A.

1956. *Samuël*. De Boeken van het Oude Testament. Roermond en Maaseik: J. J. Romen & zonen.

VAN ZIJL, A. H.

1988. *I Samuël deel I*. (1-15). De Prediking van het Oude Testament. Nijkerk: G. F. Callenbach.

WEISER, A.

1939. *Einleitung in das Alte Testament*. Stuttgart: Verlag von W. Kohlhammer.

YOUNG, E. J.

1964. *An Introduction to the Old Testament*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans.

YOUNGBLOOD, R. F.

1992. "1, 2 Samuel." In: Gaebelein, F. E., *The Expositor's Bible Commentary 3* (Deuteronomy - 2 Samuel). Grand Rapids: Zondervan Publishing House.